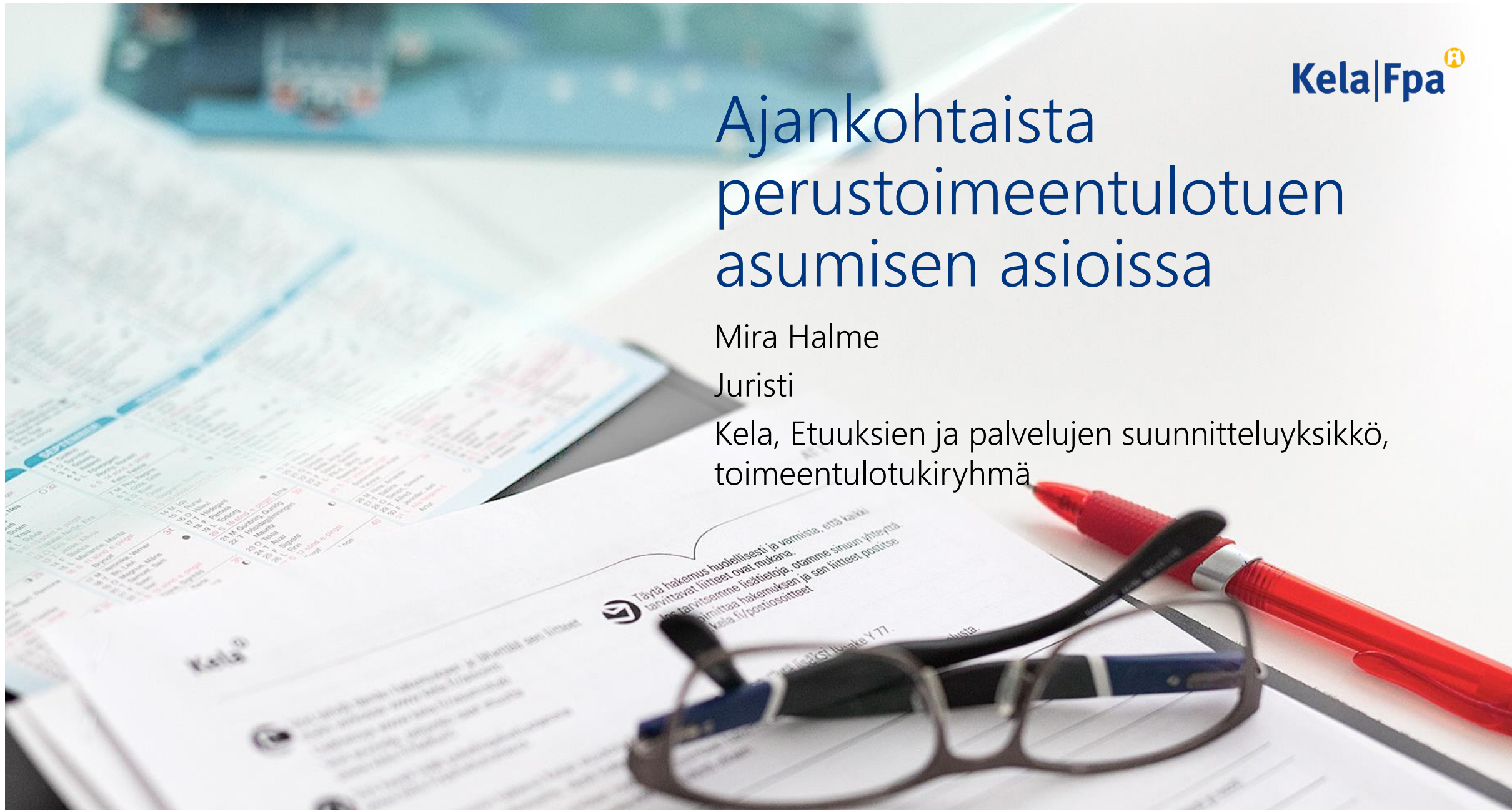

Ajankohtaista perustoimeentulotuen asumisen asioissa

Mira Halme

Juristi

Kela, Etuuksien ja palvelujen suunnitteluosasto,
toimeentulotukiryhmä

Perustoimeentulotuki etuutena

- Kela on vastannut perustoimeentulotuen myöntämisestä, maksamisesta ja neuvonnasta v. 2017 alusta lukien
- Täydentävä ja ehkäisevä toimeentulotuki ovat edelleen kuntien järjestämisvastuulla
- Toimeentulotuki on henkilön tai perheen viimesijainen taloudellinen tuki, joka kattaa elämän perusmenoja.
 - Oikeus saada toimeentulotukea on henkilöllä, joka on tuen tarpeessa eikä voi saada toimeentuloa ansiotyöllään, yrittäjätoiminnallaan, toimeentuloa turvaavien muiden etuuksien avulla, muista tuloistaan tai varoistaan, häneen nähden elatusvelvollisen henkilön huolenpidolla tai muulla tavalla
- Ennen toimeentulotukeen turvautumista tulisi olla haettuna ensisijaiset etuudet kuten sairauspäiväraha, työttömyystuki, eläke ja asumistuki
- Toimeentulotuen käsittelyaika toimeentulotukilaissa säädetty 7 arkipäivää

Taustaa

- Asumisen menot kattavat toimeentulotuen menoista noin 50%.
- Asumismenojen huomioimisen tarkoituksena on turvata perustoimeentulotuen hakijan asuminen.
- Perustoimeentulotuessa huomioitavat asumismenot on määritelty toimeentulotukilain 7 b §:ssä, jonka mukaan muut perusmenot, joihin asumismenot kuuluvat, huomioidaan tarpeellisen suuruisina. Lainkohdan yksityiskohtaisten perustelujen (HE 358/2014 vp) mukaan muut perusmenot otetaan yleensä huomioon todellisen suuruisina, ellei niitä ole pidettävä kohtuuttomina.

Taustaa

- Asumistuen, työttömyysturvan ja muiden toimeentulotukeen nähden ensisijaisten etuuksien taso on jäänyt alhaiseksi suhteessa asumismenojen ja muiden elinkustannusten nousuun. Tämän seurauksena toimeentulotuki vastoin alkuperäistä tarkoitustaan ja lakiin perustuvaa tavoitettaan täydentää usein pysyväisluonteisesti toimeentulotukeen nähden ensisijaisten etuuksien varassa olevien kotitalouksien toimeentuloturva.
- Kela ja kunnat tiivistävät parhaillaan yhteistyötä asumisen haasteisiin puuttumisen osalta.
 - Asumisneuvonta tulisi saada vahvemmin yhteiseen työkalupakkiin.
 - Asumisneuvontaan ohjaamisen tilanteet tulisi tunnistaa ja luoda selkeä prosessi, miten Kelasta ohjataan asumisneuvontaan.

Asumismenojen kohtuullisuus

Asumismenojen kohtuullisuus ja tarpeellisuus

- Asumismenojen kohtuullisuutta arvioitaessa käytetään aina tapauskohtaista harkintaa.
 - Toimeentulotuen kohtuullisten asumismenojen tavoitteena on:
 - Turvata jokaiselle minimiasumisen taso ja laatu asuinpaikasta riippumatta.
 - Asettaa tarkasteluraja sille, millä hinnalla on mahdollista saada kussakin perhekoossa asunto paikkakunnalta ja näin rajoittaa myös toimeentulotuen kustannuksia sekä ehkäistä asiakkuuden pitkittyminen.
- Asumismenojen tarpeellista suuruutta harkittaessa otetaan huomioon hakijan tai perheen asunnon koko ja laatu suhteessa perheen kokoon ja erityistarpeisiin sekä kohtuullista asumistasoa vastaava kustannustaso paikkakunnalla.
- Toimeentulotukilain 7 b § 2 momentin mukaan, jos toimeentulotuen hakijan asumiseen liittyvät menot ylittävät tarpeellisen suuruisena 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla pidettävän määrän, hakijaa on ohjattava hankkimaan edullisempi asunto.
 - Kelan on siis ohjattava hakijaa etsimään kohtuullista tasoa vastaavaa asuntoa, mikäli asumismenoja pidetään kohtuuttomina suhteessa tarpeellisen suuruisiin asumismenoihin.

Asumisnormin päälle voidaan hyväksyä erikseen maksettava vesi-, taloussähkö- ja kotivakuutusmaksu todellisen suuruisena, mikäli niitä ei pidetä kohtuuttomina.

Asumismenojen kohtuullisuusarviointi

- Asumismenot voidaan ylityksestä huolimatta hyväksyä kokonaisuudessaan, jos
 - asumismenot ylittävät vähäisesti, noin 5 %:lla, Kelan asumisnormin
 - hakija asuu kunnan järjestämässä asunnossa, jossa hakijalle tarjotaan hänen elämäntilannettaan tukevia palveluita tai
 - hakija asuu jo kunnan vuokra-asunnossa ja asunto on kooltaan sopiva. Tällöin tulee tapauskohtaisesti arvioida, onko hakijalla mahdollista löytää edullisempaa asuntoa kyseisestä kunnasta.
- Kohtuullisuusarvioinnissa selvitetään aina ensin, onko Kelassa sellaista tietoa, joka puoltaa asumiskustannusten huomioimista kokonaisuudessaan, esimerkiksi
 - terveydentilaan liittyvät selvitykset,
 - asiakkaan yhteydenotot,
 - sosiaalitoimen selvitys.
- Jos Kelassa olevista tiedoista ei käy ilmi erityisiä perusteita asumisnormin ylittäville asumismenoille, selvitetään asia hakijalta puhelimitse.
 - Asumismenot voidaan huomioida kokonaisuudessaan, jos hakijalla on perusteet asumisnormin ylittäville kustannuksille.

Asumismenojen kohtuullisuusarviointi

- Hakijaa kuullaan ensisijaisesti puhelimitse ja käydään läpi esimerkiksi
 - onko hänellä tai hänen perheenjäsenillään asumiseen liittyen erityisiä perusteita
 - hakijan kokonaistilanne
 - mitä kohtuullistaminen tarkoittaa hakijalle
 - mitä liitteitä tai selvityksiä hakijan tulee toimittaa Kelaan ja mihin mennessä
 - minkälaista asuntoa hakijan tulee etsiä, jos erityisiä perusteita ei ole
 - Kelassa määritellyt kuntakohtaiset asumisnormit ja mitä asumisnormeihin sisältyy
- Tarvittaessa pyydetään puhelimesta kirjallisia selvityksiä asumismenojen kohtuullisuusarvioinnin tueksi, esimerkiksi lääkärinlausunto terveydentilasta tai sosiaalitoimen selvitys asumistilanteesta. Tällöin asiakkaalle tehdään kuukauden päätös ja selvitykset pyydetään toimittamaan seuraavan hakemuksen liitteeksi. Jos asiakasta ei tavoiteta puhelimitse, asiakkaalle tehdään kuukauden päätös ja lähetetään lisäselvityspyyntö erityisistä perusteista ja pyydetään toimittamaan selvitys seuraavan hakemuksen liitteeksi.
- Jos hakija tai perhe esittää asumiseen liittyviä erityisiä perusteita, voidaan asumismenot huomioida kokonaisuudessaan joko määräaikaisesti tai toistaiseksi asiakkaan tilanteesta riippuen.

Asumismenojen kohtuullisuusarviointi

- Jos hakijan tilanteessa ei ilmene erityisiä perusteita, jotka puoltavat suuremman kustannustason mukaista asumista, annetaan hakijalle päätöksessä määräaika, jonka aikana hänen tulee etsiä edullisempaa asuntoa.
 - Hakijaa ohjataan ottamaan yhteyttä kunnan asuntopalveluihin tai kunnan vuokratyöyhtiöön asuntoasian selvittämistä ja edullisemman asunnon hankkimista varten.
 - Asuntoa tulee hakea myös yksityisiltä vuokranantajilta, jos kunnalla ei ole tarjota asiakkaalle sopivaa asuntoa.
- Määräaika on yleensä 3 kuukautta, jonka aikana todelliset asumismenot huomioidaan täysimääräisesti.
- Määräajan päättymisen jälkeen hakijan asumismenot joko huomioidaan kokonaisuudessaan tai kohtuullistetaan vastaamaan paikkakunnan kohtuullisena pidettyä tasoa eli Kelan asumisnormia.

Kohtuullisten asumismenojen määrittäminen Kelan asumisnormit

Miten Kelan asumisnormit on määritelty?

- Kela arvioi asumisnormien tasoa vuosittain.
 - Asumisnormien tason riittävyyttä ja mahdollisten korotusten tarvetta tarkastellaan tilastollisesti vertaamalla paikkakuntien keskimääräisiä ilmoitettuja vuokria (toimeentulotuen hakemuksella asiakkaan ilmoittamat vuokramenot) Kelan määrittämiin asumisnormeihin.
 - Tarkastelussa otetaan huomioon myös paikkakunnan toimeentulotuen saajien määrä, koska pienillä havaintomäärillä keskimääräistä vuokraa ei voida pitää suoraan luotettavana mittarina. Pienillä paikkakunnilla vuokra-asuntojen tarjonta on vähäistä ja harkinnan käyttö korostuu, kun pohditaan kehotusta edullisemman asunnon etsimiseen.
- Asumisnormin määrittelytavan tulee johtaa sellaisiin normeihin, jotka vastaavat mahdollisimman hyvin kunnan todellista vuokratasoa.
- Asumismenojen huomioimisessa tulee myös säilyttää harkinta, jotta asiakkaan yksilölliset olosuhteet tulevat huomioiduksi ja asiakkaan asuminen pystytään tosiasiasa turvaamaan lain tarkoittamalla tavalla.

Kohtuullisten asumismenojen kehittäminen

- **Kohtuullisten asumismenojen rajoista tulisi käydä vuoropuhelua säännöllisesti.**
 - Keskusteluun tulisi saada asuntotoimi, asumisneuvonta, sosiaalityö ja vuokraloyhtiö.
 - Kelalla on mahdollista asettaa rajat perustuen faktatietoihin, koska Kelalla on käytössään laajat ja monipuoliset tilastot. Kela voisi myös hyödyntää tilastotietoa vuokraloyhtiöiden vuokrien kehittymisestä osana kohtuullisen tason määrittämisen prosessia.
 - Kela voisi määrittää jonkinlaiset ”hälytysrajat” ja kun jonkin kunnan kohdalla hälytysraja ylittyy (= ilmoitetut vuokramenot nousevat yli Kelan asumisnormin), käynnistettäisiin keskustelu kunnan asumisnormin korottamisesta.
 - Tässä on myös huomioitava asumisnormin korottamisen negatiiviset seuraukset, mm. toimeentulotuen kustannusten nousu ja asiakkuuksien pidentyminen.

- **Luodaan toimintamalli kohtuullisten asumismenojen määrittämiseen vuodesta 2023 alkaen.**
 - Suunnitellaan menettely siihen, miten kuntien vuokraloyhtiöiden toimintaa seurataan ja tietoa tulevista muutoksista kerätään Kelalle.
 - Pohditaan, miten kaupunginosien väliset eroavaisuudet kunnan sisällä olisi mahdollista huomioida.
 - Ryhdytään suunnittelemaan vuoropuhelun lisäämistä kuntien kanssa tapaamisessa esitetyn pohjalta. Mietitään hälytysrajaa neuvottelun pitämiseksi sekä ketkä neuvottelussa olisivat Kelan päässä mukana ja miten ne olisi järkevää järjestää.

Yhteistyö

Kela|Fpa[®]

Sosiaalityö

Sosiaalityön lausunnot asiakkaan erityisen tuen tarpeista asumiseen liittyen.

Asiakkaan tuki esim. hankalassa elämäntilanteessa

Kaavoitus ja rakentaminen

Jos rakennuskelpoisia tontteja ei ole, ei synny myöskään kohtuuhintaista asumista.

ARAN kautta tulevilla vuokra-asuntojen käynnistämisavustuksilla sekä erityisryhmien investointitukiaavustuksilla voidaan myös osaltaan alentaa vuokria jonkin verran.

Kela

Ohjaus etsiä edullisempaa asuntoa.

Henkilökohtainen asiakasohjaus.

Päätös asumismenojen huomioimisesta.

Kunta

Asumisneuvonta

Asumisneuvojat ovat oleellisessa asemassa asukasohjauksessa ja -valinnassa niin, että asukkaan maksukyky huomioidaan tarkemmin asukasvalintaa ja -ohjausta tehdessä.

Asumisneuvoja voi toimia henkilön tai perheen tukena asunnon vaihtoon liittyvässä prosessissa suhteessa kaupunki vuokranantajaan.

Vuokrataloyhtiö

Kunnan tehtävä on valvoa asukasvalintaa rajoitusten alaisiin ARA-vuokra-asuntoihin

Vuokrataloyhtiöiden tehtävänä on säilyttää kasvukeskukset moniarvoisina yhteisöinä, joissa henkilön tai perheen taloudellinen tilanne ei ole este asuinpaikan valintaan tai asumisen jatkumiseen tietyllä alueella.

Vuokrataloyhtiön tehtävä on määrittää kunkin kiinteistön vuokrataso siten, että taso mahdollistaa myös pienituloisten henkilöiden tai perheiden asumisen kasvukeskuksissa.

Yhteistyö

- **Asumismenojen kohtuullistaminen asiakkaan näkökulmasta**

- Jos asiakas on itse aktiivinen ja kykenee itsenäiseen toimintaan, ei kunnan sosiaalityötä tai asumisneuvontaa yleensä tarvita.
- Kohtuullistaminen ei saisi johtaa siihen, että asiakas jää palvelujen ulkopuolelle ja vuokravelkaa alkaa kertyä, joka lopulta kriisiyttää tilanteen. Tulee miettiä, mitkä ovat oikeat palvelut ja miten asiakasta tulisi ohjata niiden piiriin.
- Osa laadukasta perustoimeentulotukityötä on ennakoida asiakkaan taloudellisen tilanteen kehittymistä ja tulevassa olevista muutoksista. Asiakas, jonka asumisessa on alkanut ilmetä haasteita voisi hyötyä ainakin asumisneuvonnasta.

- **Asumisneuvonta nähdään tärkeäksi osaksi toimeentulotukiasiakkaiden ohjausta, mutta sen rooli kaippaa vielä täsmentämistä.**

- Asumisneuvontaa järjestetään eri tavalla eri kunnissa, joten ohjaaminen on Kelalle haastavaa.
- Lakisäateistämisen myötä tilanne mahdollisesti paranee?

Tunnistettuja haasteita

- Kela on valtakunnallinen toimija ja esimerkiksi vantaalaisen toimeentulotukihakemus voidaan ratkaista Rovaniemellä → Yhteisten prosessien tulee olla selkeät ja toimivat eri tilanteisiin.
 - Haasteena erityisesti se, että jokainen kunta on järjestänyt asumisneuvonnan eri tavalla, jos sitä on ylipäätään on tarjolla.
- Toimeentulotukiasioissa Kelan tärkeä kumppani on sosiaalitoimi. Asumisneuvonnan rooli tulisi kirkastaa suhteessa sosiaalityöhön.
 - Tällä hetkellä asiakas ohjataan poikkeuksetta suoraan sosiaalitoimeen selvittämään talous- tai asumisongelmaa.

Lopuksi

Kela|Fpa[®]

Ohjeita on sujuvoitettu ja päätöstä parannettu

Etuusohjeen kehittäminen

- Perustoimeentulotuen etuusohje on käyty läpi vuoden 2021 aikana. Ohje on uudistettu ja luettavuutta on parannettu. Uusi etuusohje julkaistiin maaliskuussa 2022
- Asumisen ohjetta on sujuvoitettu.
 - Ennen kuin kehoitus edullisemman asunnon etsimeen annetaan, kuullaan hakijaa puhelimitse hänen tosiasillisesta asumistilanteesta ja tiedustellaan onko hakijalla erityisiä perusteita kohtuulista tasoa korkeammille kustannuksille. Samalla hakijalle kerrotaan, mitä asumismenojen kohtuullistaminen tarkoittaa.

Uusi perustoimeentulotuen päätös otettiin käyttöön lokakuussa

- Kaikki perustoimeentulotuen päätöstekstit on uudistettu, jotta ne olisivat asiakkaan näkökulmasta selkeämpiä ja ymmärrettävämpiä.
- Huomioitu laillisuusvalvojen ja tuomioistuinten päätökset.
- Fraasi, jolla ohjataan etsimään edullisempaa asuntoa on selkeytetty ja kielenhuollettu, kuten myös muut asumiseen liittyvät fraasit.

Toimeentulotuen muistiinpanot käyttöön syksyllä 2022 aikana

- Etuuskäsittelijät kirjaavat muistiinpanoon sellaisia tietoja asiakkaan tilanteesta, joilla on vaikutusta seuraavien perustoimeentulotukihakemuksen käsittelyyn.
- Muistiinpanojen tavoitteena on, että
 - tieto liikkuu paremmin etuuskäsittelijöiden välillä esim. harkinnan käyttäminen,
 - linjaukset asiakkaan hakemusta koskien esim. asumismenojen kohtuullistaminen jatkuvat katkeamatta ja ne perustellaan yhdenmukaisesti,
 - asiakkaalta ei turhaan selvitetä sellaisia asioita, jotka toinen etuuskäsittelijä on kertaalleen selvittänyt.

Yhteistyötä kumppaneiden kanssa tiivistetään

Kehitetään toimintamalli kohtuullisten asumismenojen määrittämiseen

- Jatketaan kohtuullisten asumismenojen kehittämistä ja laajennetaan toimintamallia.
 - Vuoden 2022 aikana käydään jokaisen vakuutuspiirin alueella vuoropuhelua asumisnormien tasosta vähintään yhden kunnan kanssa > hallittu laajentaminen.
 - Vuodesta 2023 alkaen käydään vuoropuhelua niiden kuntien kanssa vakuutuspiireittäin, jossa Kela näkee tarvetta keskustelulle. Aloite voi tulla myös kunnan puolelta.

Seurataan asumisneuvonnan lakisääteistämistä ja reagoidaan tuleviin muutoksiin

- Otetaan asumisneuvontaan ohjaaminen osaksi Kelan prosesseja siltä osin, kuin se on mahdollista.

Jatketaan yhteistyötä asumisen haasteiden ratkaisemiseksi eri kumppaneiden kanssa ja vaikutetaan mm. lainsäädännön kehittämiseen

- Paikallinen yhteistyö paikallisten toimijoiden ja Kelan välillä > erilaisia kokeiluja käynnissä jatkuvasti.
- Sotu-uudistus

Kiitos!

Mira Halme
Juristi
mira.halme@kela.fi

Kela|Fpa